

LJUDSKO GLEDALIŠČE CĚLJE

GLEDALIŠKI LIST 1949 - 1950 * ŠTEV. 2

Mira Ducova:

OGENJ

IN PEPEL

Drama

v treh

dejanjih

Premiera 6. decembra 1949.

Senator	Svegl Stefan
Tanja, njegova hči	Goršič Marija
Savo, njegov nečak	Božič Peter
Iris, njegova nečakinja	Žepik Marija
Predsednik Tojan, pridobitnik	Smrečnik Rado
Dr. Belič, odvetnik in politik	Burdych Evgen
Padre Giovanni, kurat v italijanski armadi	Gombač Branko
France Martel, kurir iz Londona	Mirnik Franc
Dr. Sonc, zdravnik	Grobelnik Gustav
Rob, hišnik pri senatorju	Sedej Avgust
Usmiljenka	Zupan Jožica

Godi se v slovenskem mestu leta 1943 v času italijanske okupacije.

Režiser in inscenator: **Zorko Tone** — Sufleza: **Tilka Svetelšek**

Scenerija izdelana v Mestnih mizarskih delavnicah
p. v. **Karla Goloba**

Razsvetljava: **Ivo Umek** — Odrski mojster: **Gombač Marjan**
Lasuljar: **Riko Grobelnik**

* *

*

OB ROBU

režiserske knjige

Dram, v katerih je naravnost podana sodobna napredna miselnost, je pri nas napisanih razmeroma še malo. Mirno lahko ugotovimo, da je še preblizu oni strašni čas, ki je pretresel temelje vsega sveta. Preblizu, da bi bilo pisatelju prizaneseno, brez vseh vplivov, ostro in dosledno opisati v kakršni koli slovstveni obliki, razkol in borbo dveh svetov in dogajanj okoli nje. Vendar imamo že krepke začetke in poizkuse obravnave te tematike. Med nje spada tudi drugo dramsko delo pisateljice Mire Pucove »Ogenj in pepel«, ki je lansko sezono doživelo krst v ljubljanskem Narodnem gledališču.

Vsebina dela je na kratko tale: V hiši, na smrt bolnega liberalnega senatorja kova kraljevine Jugoslavije, se za časa okupacije zbirajo njegovi politični in gospodarski pristaši, črnorokec in predstavnik fašistične OVRE, snujoč naklepe, kako bi s pomočjo Londona in okupatorja, s pomočjo kolaboriranja med izdajalci, ohranili svoje gospodarske in politične pozicije. V to jazbino vdre pooblaščenec OF, ki ga pa kmalu odkrijejo. Hčerka senatorja, Tanja, rahločutno, romantično, a v bistvu zdravo malomeščansko dekle, s pomočjo hišnikovega sina Maksa spozna narodnoosvobodilni pokret in počasi odpade iz okolja, v katerem živi. Dogodki okoli zapleta v drami ji končno popolnoma odpro oči, smrt očeta pa privede do aktivnega sodelovanja z OF.

Prelomnico naše narodne in politične zgodovine so v odrskih delih doslej obravnavali upoštevajoč predvsem dogajanja na deželi. (Raztrganci, Lacko in Krefli, Talci i. dr.). S tem delom pa je pisateljica segla v senatorski salon, k predstavnikom in voditeljem plave garde. Zato je delo tem zanimivejše tudi z vidika režije in interpretacije: kako namreč prikazati in osvetliti te tipe in dogajanja okoli njih tem bolj, ker ima tudi ta drama dokumentaren značaj. Dalje gre tu tudi za to, kako vskladiti propust pisateljice, ki ni v krog nastopajočih paktašev vključila še takrat že dejanskih voditeljev protinarodnega odpora, t. j. klerikalcev. O njih se sicer govori, a v dejanje usodno ne posežejo razen črne roke, ki je bila njihovo orodje, njihov dejanski klavni nož. Padre Giovanni je eksponent fašizma in ne domačih izdajalcev, dasi prvi in drugi vozijo kočijo Vatikana. Z režiserskega stališča bi bil salon tako prvih, kakor drugih mnogo bolj zanimiv, razgiban in kompliciran, a ne, vsaj v začetku, nevarno suhoparen. Senator je mizanscensko mrtva figura, do neke mere tudi zdravnik, dr. Belič in industrijalec Tojan. Le

osebi, ki ne spadata neposredno v okvir prikazanega umiranja življenja in kapitalistične miselnosti, kurir Martel in fašistični vojni kurat, razgibata dejanje in posredujeta polno nenadejanih zapletov in napetih situacij.

V delu je nakazanih več nasprotij. Kot glavno omenjam na eni strani borca Martela in na drugi padra Giovannija, agenta OVRE. Bila sta predstavnika idejno nasprotnih svetov, ki sta se že spopadla na življenje in smrt. Dalje senator in črnorokec, ki sta dva nasprotnika v politični taktiki reševanja razpadajočega liberalnega meščanstva. Tudi oče in hči. Umirajoči senator se krčevito drži življenja v zavesti, da bo z njegovo smrtjo umrla tudi njegova politična veljava in še več, da se bo zrušila vsa kapitalistična liberalna stavba, Tanja pa se mora v sebi in ob ljubezni do očeta odločevati za malo-meščansko miselnost oziroma odpad. Posebno tu ima Tanjina interpretka priliko pokazati Tanjin dramatski vzpon.

Pisateljica je po svojem prvencu »Svet brez sovraštva«, kjer še z utopističnim humanizmom gleda na svet, storila z dramo »Ogenj in pepel« veliki korak naprej in obogatila naš repertoar. Zavedamo se, da ne smemo pozabiti na našo revolucijo posebno danes, ko se nam le-ta odreka. Zato smo se pri postavitvi dela tem bolj potrudili.

* * *

IZ RAZGOVORA Z AVTORICO *»Ognja in pepela«*

Turobno in temačno novembersko popoldne je vladalo po deževnih ulicah Ljubljane, ko smo obiskali avtorico naše drame »Ogenj in pepel« na njenem tihem domu sredi Mirja. In bilo je človeku, ki je v duhu poletel skozi njeno odrsko stvaritev v objem časa, ki je oplodil njeno prvotno zamisel, kot da je v hipu isto vzdušje dogajanja objelo njegovo današnjo misel. Tak, prav tak je bil zunanji hip mračne Ljubljane v času usodne notranje napetosti, v tretjem letu vojne...

Srečanje s pisateljico Miro Pucovo je pomenilo za nas nadvse prijeten dogodek. Skromna v svoji zunanosti, pristopna vsakomur s svojim odkritim pogledom in nasmeškom, nas je sprejela vitka žena v črnini v svoji delovni sobi. V tem mirnem okolju, ki ga krasi očetova slika nad knjižnico in dve, tri klasične slike okrog Prešernovega portreta nad pisalno mizo, nastajajo in čakajo obdelave njeni novi literarni koncepti.

Iz tega prijetnega in pristrčnega razgovora s pisateljico Pucovo smo izvedeli, da je nastalo delo »Ogenj in pepel« lani, meseca februarja v Gozdu Martuljku. Prvotno je snov zanj bila namenjena noveli. Tam, v tihem gorenjskem kotu, kjer je pravkar še prevajala roman iz napredne ameriške književnosti (»Dinastijo smrti«), ji je zopet ta stvar postala tako zanimiva, da se je lotila drame.

Snov je vzeta iz dobe italijanske fašistične okupacije, iz okolja, ki ga je dobro poznala: iz meščanske družbe v Ljubljani, kjer slika razkroj starega liberalnega in klerikalnega meščanstva pri nas.

»Značilno je,« je nadaljevala pisateljica, »da mi je pobudo za to dramo dala hiša, v kateri sem sama stanovala in kjer se je skrival naš ilegalec, ki so ga obdajale in vedno znova ogražale politične spletke. To sicer ni imelo zveze z dogajanjem v Ognju in pepelu, toda iz njega sem doživljala ves konflikt obeh naših taborov. In ta globoki konflikt, ki je predstavljal istočasno najbolj bolečo pojavo naše tedanje slovenske stvarnosti, sem skušala prikazati v svoji drami. Fabula je seveda izmišljena,« je zaključila avtorica.

O tem, kar je nakazala avtorica, pravi bližje v novi knjižni izdaji dela Jože Tiran tole:

»... Skupni cilj te liberalne in klerikalne gospode, zaradi katerega so se tudi združili, je bil: za vsako ceno uničiti narodnoosvobodilno gibanje in partizansko vojsko, ki je v tem času vedno bolj uspešno tolkla tuje zasužnjevalce in domače izdajalce. Toda kakor so si bili ti okupatorjevi sodelavci med seboj edini v borbi proti partizanom, proti osvobodilnemu gibanju in v sovraštvu do komu-

nistov, si vendar med seboj niso povsem zaupali. Vajeni medsebojnega sovraštva še od prej, so iskali vsak svojih posebnih zvez, ki naj bi jim po končani vojni zagotovile odlične prednosti, da bi se iznebili svojih tekmecev, liberalci klerikalcev, ti pa liberalcev. V tem času so namreč že dobro vedeli, da okupatorjem ne bo uspelo, da bi vojno zmagovito zaključili...«

— V prijetno vzdušje razgovora je posegel živahni sinko pisateljice, mali Andrejček, ki je kmalu zopet ubogljivo prepustil svojo mamico razgovoru.

Znatiželjnega novinarja pa zanima vse več, n. pr. ostala ustvarjalna dejavnost avtorice.

»Moji pričetki segajo v čas pred izbruhom minule vojne...« je pisateljica ustrežljivo nadaljevala. Leta 1940 in 1941 sta izšla romana »Obraz v zrcalu« in »Tiha voda«, po osvoboditvi pa je izšla leta 1945 drama »Svet brez sovraštva«.

»Svet brez sovraštva«, trodejanka kot ostale, je nastal v času med okupacijo, ko je bila pisateljica zaprta v nemškem taborišču v Žlebiču na Dolenjskem. Dogaja se v belogardističnih ženskih zaporih. »Svet brez sovraštva«, ki je tako precej zrcalo lastnih doživetij, je bil preveden v češčino in bil predvajan v Pragi, Bratislavi, Moravski Ostravi, Brnu itd.

V »Novem svetu« pa so izšle novele kot »Vrednost življenja« (ki se prevaja v hrvaščino), »Jesenska melodija« (prevedena v srbiščino), »Kontovel«, »Pomlad pride« in druge.

Sedaj pripravlja avtorica novo dramo trodejanko »Operacija«, ki bo prikazala žrtve naših zdravnikov med narodno osvobodilno vojno. Poleg tega pa teče izpod njenega peresa koncept za nov roman iz časa zloma Jugoslavije, v aprilu 1941.

Ali nismo s tem ljubeznive avtorice preveč izdali?

Povrnimo se še za zaključek k delu, ki ga sedaj uprizarjamo: kaj nam hoče avtorica s tem delom prikazati? Prikazati nam hoče borbo med nazadnjaškimi, belogardističnimi, plavimi in našimi — pozitivnimi, naprednimi silami, sodelovanje reakcionarnega sveta z okupatorjem samo zato, da bi si za vsako ceno ohranili oblast, prikazati pa ga v izrezu zakolinske borbe in razkroja sredi tistega okolja, ki je bilo ljudstvu vedno najbolj tuje — med vrhnjimi meščanskimi plastmi.

»O samem delu ne bova dosti govorila«, je segla v besedo avtorica, »saj ga bodo ljudje videli in sami sodili.« Povedala nam je, da delo sedaj pripravljajo v zagrebškem Dramskem kazalištu, v beograjskem Gradskem pozorištu ter v manjših gledališčih Hrvatske in Srbije. Drama je doživela zelo lepo predstavo tudi letos maja v Trstu.

Zgodovina

CELJSKEGA GLEDALIŠKEGA ŽIVLJENJA

(Nadaljevanje)

Dr. Karol Glaser navaja v svoji »Zgodovini slovenskega slovstva«, Ljubljana 1896, III, str. 231—232, sledeče gledališke igre, ki jih je priredil Josip Drobnič:

1. »Dvoboj« in »Raztresenca«. Dve veseli igri za gledališče. Celje. U zalogi J. K. Jeretina, poslovenjena iz nemškega. 12°, 78 str., 1850.

2. »Drvar ali beli galer«. Značajna podobščina v dveh delih. V Gradcu. Nat. A. Leykamovih dedičev 1859. 16°, 87 strani. Po Fr. Kaiserjevem »Junker und Knecht«. Za Slovence pripravil J. D.

3. »Starost slabost«. (Nova izdaja »Raztresencev«.)

4. »Pravi Slovenec«. Veselica v jednom dejanju. Po Franul-Weissenthurnovi »Die Schweitzenhütte«. Za Slovence predelal J. D.

5. »Juran in Zofija« ali »Turki pri Sisku«. Junaška igra v treh dejanjih. Prestavil iz ilirskega slovenski rodoljub. V Ljubljani 1850. V založbi in naprodaj pri Janezu Giontiniju, bukvarju v Ljubljani.

6. »Štepan Šubic« ali »Bela IV. na Hrvaškem«. Igra v dveh dejanjih. V Ljubljani 1850.

To so igre, ki so izšle v tisku, gotovo pa je Drobnič napisal ali poslovenil še več gledaliških tekstov, ki pa so ostali v rokopisu in so se izgubili.

*

Sklepne opombe k predčitalniški dobi

1. Zanimivo je, da so igrali Linhartovo »Županovo Micko« tako leta 1849, kakor tudi leta 1852 v celjskem gledališču kot enodejanko, dočim jo je Linhart napisal v dveh dejanjih. Leta 1849 je na lepaku označena kot komedija v enem djanju, na lepaku leta 1852 pa kot vesela igra v enem djanju, obakrat je kraj dejanja označen enako: Se igra v dvoru pred županovo hišo ino v njegovi oštariji.

Iz tega lahko sklepamo, da je režiser oziroma inscenator sceno poenostavil na ta način, da je postavil županovo gostilno z dvoriščem vred kot eno celoto in tako združil pozorišče prvega in drugega dejanja v eno samo dejanje.

2. Na lepaku iz leta 1849 beremo: Pred začetkom te igre: Petva austrijske godovnice. (Nemška pripomba pravi, da se poje avstrij-

ska himna v slovenskem jeziku.) Končno je na lepaku še pripomba, da se **nova ljudska himna** v slovenskem narečju dobi v tukajšnji okrožni tiskarni (Jeretin).

Omenil sem že, da te tiskovine nisem mogel nikjer zaslediti. Toliko pa je gotovo, da se ni pela avstrijska himna v Tomanovem prevodu, ker je na lepaku točno označeno, da se poje pred predstavo **nova himna** v slovenskem narečju. Zdaj je tudi tekst te himne točno ugotovljen. Priobčila ga je »Slovenija« 1. 1849 v svojem poročilu o prvi slovenski gledališki predstavi, kjer poroča dobesedno: »Pred začetku igre smo pa godovnico cesarjevo zapeli. Vsi pravijo, da nemška Volkshymne še per nas ni nikoli tako močno in iz serca peta bila, **kakor slovenska, katero tukaj perložimo.**« (»Slovenija« 1849, str. 302.)

3. Do takrat se je pela avstrijska himna vedno v Tomanovem prevodu. Kdo je avtor novega prevoda? Tu pridemo do zanimivega zaključka. Srečamo se namreč z novo osebnostjo takratnega slovenskega kulturnega »Celjskega kroga«, s prvo slovensko pesnico **Fany Hausmanovo**. Bila je hči graščaka v Novem Celju, umrla 1. 1853. Leta 1848 in 1849 je priobčila v »Celjskih Novinah« osem pesmic, o katerih poudarjajo kritiki, da spadajo med najboljšo poezijo tedanje dobe. (Dr. L. Lenard: Fany Hausmanica, prva slovenska pesnica. »Čas«, Ljubljana 1914. Letnik VII.) Kot sotrudnica »Celjskih Novin« je bila na vsak način v povezavi z Jeretinom, založnikom in tiskarjem časopisa, ki je priobčeval njene pesmi in gotovo jo je podjetni Jeretin pridobil za to, da je na novo prevedla Seidlov tekst avstrijske cesarske pesmi. S tem, da je bila sotrudnica časopisa, ki je izhajal v Jeretini tiskarni, je pač podana več kot domneva, da jo je znal Jeretin pridobiti gotovo tudi za sodelavko pri svoji gledališki družini v Celju.

4. Lepaki, ki so nam ohranjeni v celjskem muzeju in katerih fotografske posnetke prinašamo v tej naši razpravi, imajo pri vseh nastopajočih osebah označena imena posameznih igralcev, pripisana s svinčnikom.

Do danes pa se ni posrečilo razbrati imen, ker je pisava tako zabrisana, da jo je nemogoče prečitati. Ravnatelj celjskega muzeja tov. Anton Stupica in dr. Bratanič sta se tozadevno zaman trudila. Tako smo glede Jeretinih igralcev navezani le na ugibanje. Vsekakor je bil eden izmed igralcev Jeretin-Drobničevega kroga **Viktor Leitmeier**, o katerem nam poročajo vsi zgodovinarji celjskega gledališča (Trstenjak, Fekonja, Glaser, Davorin Trstenjak), da je bil »najiskrenejši prijatelj slovenske Muze, dasiravno rojen Nemec, in Drobniču narbolje udan, sedaj državni pravdnik v Ljubljani. Ta bogato nadarjeni mladenič je igral izvrstno v slovenskem gledališču celjskem. Tudi sedaj ni se je jej odpovedal in najdemo iz njegovega

peresa tehtne juridične članke v dr. Razlagovem »Pravdniku«. (Davorin Trstenjak: Josip Drobnič. Zora 1872, Maribor.)

Da je Jeretin s svojo družino vred aktivno sodeloval pri prvi slovenski predstavi v Celju ne le kot režiser, temveč tudi kot igralec, je gotovo. Saj je izšel iz kroga nemškega diletantskega društva, ki je do takrat uprizarjalo nemške predstave v gledališču in je z glavnimi akterji tega ansambla uprizoril »Županovo Micko«. Njegov sin **Edvard** je bil takrat star 16 let in ga je verjetno oče že pritegnil kot igralca, saj vemo, da so v tistih in tudi v poznejših čitalniških časih nastopale cele familije z vsemi svojimi moškimi in ženskimi člani kot igralci pri slovenskih diletantskih predstavah. Da je Eduard Jeretin zelo zgodaj aktivno sodeloval pri slovenskih predstavah v Celju in da je imel njegov oče tozadevno gotovo velik vpliv nanj, kaže dejstvo, da je prav on postal po očetovi smrti duša gledališkega življenja celjskega v čitalniški dobi. Kakor je oče Janez Jeretin uprizoril prvo slovensko gledališko predstavo v celjskem mestnem gledališču l. 1849, tako je njegov sin Eduard Jeretin leta 1866 uprizoril zadnjo slovensko predstavo v tem poslopju. Vnema Eduarda Jeretina za celjsko gledališče je razvidna tudi iz tega, da je leta 1875, ko je gledališko poslopje s kupno pogodbo med njegovim lastnikom Jakobom Smrekerjem in tedanjo mestno občino celjsko prešlo 6. oktobra 1875 v mestno last, podpisan kot priča na strani prodajalca. Ko je bil lastnik težko bolan, oziroma je bilo skoraj pričakovati njegove smrti, je bila pogodba sklenjena še pred formalno odobritvijo v občinskem svetu. Naglica, s katero so se nemški predstavniki tedanjega Celja podvzivali pri nakupu, da upravičeno slutiti na strah kupcev, da bi poslopje, last slovenskega meščana, moglo z njegovo smrtjo menjati svojo svrho. (Glej G. Grobelnik: »Dom znova vstati mora, oj dom krasan...«, Gledališki list, št. 1, 1949-50.)

5. Še enkrat moram ugotoviti, da nikjer ni izpričano, da bi se bila »Županova Micka« igrala v Celju pred 16. septembrom 1849.

Ignac Orožen, ki v svoji »Celski kroniki« edini piše o tem, sam ne veruje v to, saj piše: »To igro so, **kakor se pravi**, tudi že pred nekimi 50 letami tu v knezii igrali.« Linhart je uprizoril »Županovo Micko« v ljubljanskem stanovskem gledališču l. 1789. Kakšne težave je imel, preden se mu je posrečilo spraviti svoje delo na oder, nam je Bratko Kreft prepričevalno in nazorno pokazal v svoji komediji »Krajnski komedijanti«. V Celju pa deset let po Linhartovi ljubljanski uprizoritvi (l. 1799) niti od daleč niso bile politične in družabne razmere takšne, da bi bili Slovenci zmogli uprizoriti slovensko igro. V Celju ni bilo takrat nobenega Zoisa, nobenega Linharta in nobenega Jeretina. Nedvomno drži ugotovitev »Slovenije« iz leta 1849, ki piše: »**De je Celje 16. septembra 1849** **pervokrat, kar svet stoji, slovensko igro v svojim gledišu vidilo.**«

Konec prvega dela.

Dodatek k „CELJSKIM ZAPISKOM“

Pred menoj leži šop v Celju pisanih beležk, same ljube konzerve toplih spominov in dragocenih izkušenj. Zdaj jih prebiram z neko čudno otožnostjo. Z otožnostjo. Ker moram spet nazaj. Tu sem bil tako rad. In če ne bi bil tako zelo navajen neprestanega romanja, bi mi bilo nepopisno težko. Toda v teh tednih sem videl zgodnjo jesen, še vso živo in sočno, potem pa umiranje narave in zdaj gola drevesa, klopotce v podstrešju in na grobovih ovenele krizanteme. Zato mi je laže. Začel sem priznavati trde zakone življenja.

Razen tega je spet posijalo sonce. Vedno nemirnega me je poglano naprej. Posijalo je po deževnih dneh, ki so nam na zadnjih vajah za »Komedijante« jemali pogum, posijalo je nam vsem — Kurentom — v zahvalo in radost.

Zdaj so »Komedijanti« za nami. Z vso mirnostjo razmišljam o njih in sem zadovoljen. Upam, da so zadovoljni tudi naši pokojniki iz 1849. leta.

Zadovoljen sem kljub vsem napakam, ki gredo **predvsem** na rovaš moje režije. Vendar — če ni nič drugega — eno smo dosegli: občinstvo je občutilo, da je pred njimi gledališče, resnično gledališče in ne tingltangl, ne »guncanje afen«. Da je pred njim igralski zbor, ki se je pošteno trudil zanj, za dosego tistega, kar nam tako pomiri duha in srce. **Nismo bili artisti!**

Za slovo sem se še enkrat pognal na grad. Še enkrat sem hotel gledati pokrajino, ki sem jo v zadnjih tednih tolikokrat prehodil. Tam, sem vedel, bom laže še enkrat in lepo in tiho razmišljal o celjskem gledališču in njegovih ljudeh.

Močan, a topel veter piha od razvalin, zato nisem mogel ostati pri svoji kamniti mizi. Sedim ob oknu in gledam na mesto. Tik pod oknom stojita fantek z ruto in deklica v gumijastih škornjih in »platneno čepico, vsa majhna — komaj za štirideset centimetrov jo je, prava, pravcata Cankarjeva Hanca. Pri njima pa pes. Mešanec je, pa ima tako dobre oči. Neprestano preži na malo. Drugače pa je čisto miren, ne skače, ne laja, samo stoji in pametno gleda. Tako lepo spada v negibno pokrajino, ki je vsa v umirjenih barvah, kakršne sem zjutraj videl na Kavčičevih slikah. To niso romantične barve, pametne barve so, polne spoznanj in življenjske umirjenosti in veličastnega dognanja poslednje lepote, ki je brez iluzij. Samo čista je ta lepota in mir nam deli. Vinogradi, polja, kostanji — vse

je oddalo svoje najboljše. Zdaj so lepi v svoji osirotelosti. Njihova nesebičnost me bodri.

Razmišljam o igralski umetnosti. Kadar igraš, moraš dati vse. Zato drži, da plača pravi igralec vsako predstavo z lepim številom svojih dni. Zato pa daje življenje drugim, najboljšim iz občinstva — in najboljši morajo najdelj živeti — daje jim ga s tri sto odstotnim nabitkom.

Polja, ki so se razdala. Potem pa ostala gola, toda še zmeraj veličastna.

Zdaj se moram zahvaliti vsem: mojstru Golobu, ki bi brez njega predstave ne bilo, mojstru Umeku, ki ga Celjanom lahko zavida je poklicna gledališča, odrskemu mojstru Gombaču in njegovemu pomočniku, mojstru Korentu in vsem, ki so izdelali sceno, in ne na koncu mojstru Grobelniku za lasulje in odlične maske. Vsem moja najbolj topla zahvala! Tudi občinstvu, ki je z velemestnim dostojanstvom in pieteto sprejemalo naša izvajanja.

Posebej pa se moram zahvaliti igralcem za njihovo zaupanje, za nešteto drobnih pozornosti, za vso njihovo ljubeznivost in požrtvovalnost.

Tiho besedo hvaležnosti pa še posebej dragemu magistru Gradišniku, brez katerega si celjskega gledališkega življenja ne morem predstavljati.

Vsem prisrčna zahvala in lep pozdrav v slovo!

Rad bi, da bi trdo delali naprej in nikdar pozabili, da »kdor očee kej velikega sturiti, ni prenehajna, ni odahnejna zanj«.

Trdno verujem v veliko bodočnost celjskega gledališča, najstarejšega gledališča v naši državi.

V krčmo so priropotali trije lovci. Neročili so žganja in sira. Hočeš nočeš — moral sem jih poslušati. Na moje veliko veselje jim je živad ušla v vinograd. Besedili so na »mrtve žlake«. »Crknila je. Imenitna psica! Nič poštenih psov zdaj nimamo! Sami špancirarji! Rodovnik! Ima rodovnik? Nima ga, če ti rečem!« Taki so torej ti širokoustni sovražniki Axela Muntheja!

Rodovnik! Cojz, Linhart, Vodnik, Prešeren! In še naprej! Ali smo iz njihovega rodu? Ali smo čisti? Ali je dovolj ljubezni v nas? Do našega rodu, do človeka, do velike človeške skupnosti? Ali smo s »Komedijanti« ljudem izprašali vest? Ali smo jih navdušili v tem smislu? Če smo jih, potem je dobro. Potem nas kritike ne morejo razburiti. Zgornja vprašanja me najbolj vznemirjajo.

V Celju sem opravil. Vračam se domov. Vračam se k materi. Najprej me bo vprašala po tej stvari. Rajši jo imam ko vso umetnost. Saj sem se pri njej naučil, kaj je lepo. Pozdravljena že vnaprej!

Delež celjskega okoliša v razvoju slovenskega slovstva

(Nadaljevanje)

V obdobju slovenskega narodnega prebujenja je celjski teritorij še intenzivneje zaživel z razsvetljenjskimi prizadevanji in gesli. To je zasluga prosvetljenega šolnika, filologa in prerodnega delavca **Blaža Kumerdeja**, po rodu Gorenjca, ki je od l. 1786 do 1792. deloval v Celju kot okrožni šolski komisar in tudi tu plodno uporabljal jožefinske šolske reforme v prid slovenskemu slovstvenemu in kulturnemu napredku. Takrat je Celje dobilo tudi svojega založnika v osebi bukvarja **Franca Jožefa Jenka**, 1788. pa tudi prvo tiskarno, sprva sicer samo kot podružnico nekega ljubljanskega tiskarskega podjetja (vodil jo je tiskar Schütz). Bukvar F. J. Jenko je razvil živahno založniško delavnost in 1791. prevzel tudi Schützovo tiskarno, ki je s tem postala samostojno tiskarsko podjetje. Med prebuditeljskimi delavci tega območja ki so na Kumerdejevo vzpodbujanje tiskali svoja dela pri domačem bukvarju in tiskarju Jenku, so vredni omembe: žalski beneficiat **Anton Breznik** (1737—1793) po rodu Gorenjec iz Komende pri Kamniku, ki je v svojih pratikah učil kmečko ljudstvo umnega kmetovanja in gospodarjenja, preganjal vražarstvo in ob enem premagoval provincializem, kajti njegove knjige so pisane v običajnem literarnem jeziku centralnih slovenskih piscev zadnje četrti XVIII. stoletja. Nedvomno je posledica Kumerdejevega vpliva, da sta vsaj v neki meri delovala v isti smeri dva na tem ozemlju rojena aktivna prebuditelja: **Janez Goličnik** iz Mozirja (1737—1807) in **Mihael Zagajšek** s Ponikve (1739—1827). Goličnik, ki je deloval kot narodni gospodar ter kot župnik v Grižah prevedel Janševo knjigo o čebelarstvu in jo 1792 l. izdal pri Jenku v Celju pod naslovom Popolno podvučenje za vse čebelarje..., je pisal sicer v bistvu savinjsko narečje, vendar s težnjo približati se tedanjemu ustaljenemu slovenskemu literarnemu jeziku. Tudi kaľobski župnik Zagajšek, ki je pod psevdonimom Jurij Zelenko izdal 1791 pri Jenku v Celju Slovensko gramatiko, dočim je njegov slovar ostal v rokopisu, je kljub malce domišljavim provincialnim tendencam s posnemanjem Pohlinskih in Gutsmanovih filoloških načel vendarle pomagal širiti narodno prebuditeljsko miselnost v celjskem okrožju.

V desetletjih, ko so Kranjci zlasti ljubljanski krog, lahko razvijali svojo delavnost v blagodejnem okolju Zoisovega mecenatskega

mentorstva, tudi v celjskem okrožju ni prenehala prebuditeljska aktivnost. Med aktivnimi delavci za narodno prebujo lahko omenimo izmed mnogih, ki so se udeleževali predvsem praktično kot narodni gospodarji in šolniki, nekaj novih imen, ki imajo tudi literarni zvok.

Leta 1808 je dobilo Celje prvič svojo gimnazijo. Za njeno ustanovitev se je mnogo trudil slovenjgraški rojak, nekdanji dušni pastir v Gornjem gradu, na Vranskem in v Olimju, narodno-gospodarski pisec **Janez Pavel Ješenak** (1755—1827), avtor knjige *Bukve* za pomoč inu prid kmetam..., prvi delil: Od oskrbljenja tih niv (Celje, 1821). Na to novo gimnazijo je prišel službovat kot profesor **Ivan Anton Zupančič** (1788—1833), zgodovinar, arheolog in plodovit prigodni pesnik. Ta Ljubljčan, ki je prišel v Celje še kot vnet pristaš slovenske narodno-prebuditeljske miselnosti in kot tak nekaj časa vsekakor pozitivno vplival na dvig mladih gimnazijcev med aktivne prebuditelje (znan je n. pr. njegov pozitiven vpliv na mladega Slomška), se je v teku svojega desetletnega bivanja v Celju vedno bolj spreminjal v nemškega provincialnega literata. V njegovih na zgodovino Celja in njegovih okoliških predelov nanašajočih se člankih, ki imajo sicer svojo objektivno znanstveno ceno, že skoraj ni mogoče več zaslediti ničesar, kar bi kazalo, da je njihov avtor tesno povezan s prizadevanjem za slovensko narodno prebujenje.

Med Prešernovimi sodobniki je dalo prav celjsko območje tako značilnega predstavnika kakor je bil **Anton Martin Slomšek** s svojim prepovedilskim krožkom med katerim je bilo tudi nekaj mož s tega ozemlja, n. pr. ljudski pevec **Jožef Lipold** iz Mozirja (1786 do 1855), dalje prigodničar in nabožni pisatelj Slomškov, posmrtni biograf **Fran Kosar** iz Braslovč (1823—1894), ljudski pevec **Valentin Orožen** iz Sv. Jurija pod Rifnikom (1808—1875). Med temi duhovniki ni nobenega velikana, a s svojimi v narodnem tonu zloženimi verzii in pesmicami ter s svojimi prizadevanji za slovensko ljudsko šolstvo so vendarle prispevali kar precejšen delež k prebujenju in dvigu slovenske zavesti. Slomšek je kot škof s svojo cerkveno upravno zaokrožitvijo lavantinske škofije celo odločilno pripomogel k utrditvi slovenstva in naših narodnih meja v severno-vzhodni Sloveniji. Čeprav je svetovni nazor te može preveč priklepel na zvestobo cesarski monarhiji in zato n. pr. leta 1848 niso razumeli revolucionarnih teženj slovenskega ljudstva, jim je vendar treba šteti v dobro, da so s svojim delom ostali svojemu narodu v bistvu zvesti in niso prav nič koketirali z Vrazovo uskoško ilirsko miselnostjo.

V isto generacijo spadajo tudi možje, ki so se uveljavili kot vidni predstavniki tega ozemlja v letih meščanske revolucije 1848 in naslednjih. Eden izmed redkih tedanjih slovenskih izobražen-

cev, ki je še za Prešernovega življenja pravilno presojal vrednost in pomen njegovih poezij za Slovence, **Štefan Kočever** (1808—1883) je bil sicer po rodu iz Središča, a kot zdravnik v Podčetrtku in Celju je bil tudi s svojo narodno buditeljsko in politično aktivnostjo vseskozi povezan s tem ozemljem tako okrog leta 1848 kakor tudi kasneje v čitalniški dobi. Štefan Kočever je eden od sodelavcev Celjskih slovenskih novin, ki veljajo za najradikalnejši slovenski časnik iz let meščanske marčne revolucije. Njihov izdajatelj in urednik **Valentin Konšek** iz Trojan (1816—1899), je sicer postal v poznejših letih nezvest svojim idealom in jo je ubral po Dežmanovih stopinjah, a vpliv njegovega časnika je vsekakor poudarka vreden. Enemu od najinteligentnejših sodelavcev tega časnika **Jožefu Krajncu** iz Škal pri Velenju (1821—1875) je celo umerjena revolucionarnost kasneje delala težave ko je hotel napraviti kariero kot univerzitetni profesor. Njegova pripadnost slovenstvu pa vendarle ni bila ovira, da ne bi ta izredni talent vsaj po smrti zaslovel kot eden največjih srednjeevropskih pravnih teoretikov XIX. stoletja.

Od ostalih iz tega kroga je treba omeniti zlasti tri imena, ki so zaslužna za narodno prebujenje, čeprav nobeden od njih ni bil velikan evropskega formata. To so Janez Jeretin, Jožef Drobnič in Fani Hausmanova. Tiskar **Janez Jeretin** (1803—1853), rojen Celjan je vse svoje življenje deloval tu, razvil bogato tiskarsko in založniško delavnost in kot tak dosegel velik ugled med meščani. Posebno pomembno pa je za Celje samo in za ves slovenski kulturni razvoj, da je zbral okrog sebe diletantsko družino igralcev in z vrsto uprizoritev že pred sto leti uveljavil slovenščino na celjskih gledaliških deskah. Linhartova Županova Micka, ki jo je uprizorila Jeretinova igralska družina 16. septembra 1849 v celjskem gledališču, je prva z zgodovinskimi dokumenti izpričana slovenska gledališka predstava v Celju. Najmočnejša opora pri tem delu mu je bil **Jožef Drobnič** (1812—1861), obsotelski rojak, ki je v teh letih središčna oseba celjskega slovenskega kulturnega življenja, ne le v gledaliških prizadevanjih, ampak tudi v slovstvenih, zlasti kot izdajatelj in urednik prvega slovenskega leposlovno-poučnega lista, tednika »Slovenska čbela«. Slovstveni program Drobničevega lista, ki je bil za tiste čase zelo napreden, so uresničili šele kasnejši pisatelji, kajti »Čbela« je kmalu prenehala izhajati zaradi prepičlega števila naročnikov. — Edina žena v tem krogu je **Fani Hausmanova** (okrog 1818—1853), ki je živela v graščini Novo Celje pri Žalcu, in je kot prva slovenska pesnica objavila prav v teh letih v celjskih in ljubljanskih časnikih nekaj preprostih melanholično ljubavnih in domovinskih pesmi.

(Konec prihodnjič)

K O M U N A L N A ●

BANKA C E L J E

vrši v planskem gospodarstvu naslednje naloge:

1. **Zbira hranilne vloge** na hranilne knjižice od vsakogar, jih obrestuje do 5% brez odpovedi ter **izplačuje** v vsakem znesku takoj.
2. **Zbira** vsa prosta d lgo- in kratkoročna **sredstva lokalnega gospodarstva** iz okrajev Celje-mesto in Celje-okolica.
3. **Izvaja finančni in gotovinski plan** lokalnega gospodarstva okrajev Celje-mesto in Celje-okolica.
4. **Vrši proračunsko službo Okrajnih in Krajevnih ljudskih odborov** okrajev Celje-mesto in Celje-okolica.
5. **Izvaja vse bančne posle** po uredbi.
6. **Dovoljuje državljanom** svojega poslovnega območja **potrošniške in druge kredite**.

Za vse vloge in obveze dosedanje Celjske mestne hranilnice, kakor tudi Komunalne banke Celje, **jamči država.**

Z vlaganjem gotovine v Komunalno banko Celje koristite sebi in skupnosti!

K M E T J E D E L A V C I O B R T N I K I N A M E Š Č E N C I

Vlagajte denar, ki ga trenutno ne potrebujete, na hranilne knjižice pri

Narodni banki

Komunalni banki

Krajevnih hranilnicah

Kmetijskih zadrugah

Hranilnih blagajnah

pri Vaši najbližji pošti

5 % o b r e s t n a m e r a !

Vloge so nedotakljive in tajne. Za varnost vlog jamči država. Celotni prihranki so Vam ob vsakem času na razpolago!
